

Helsingin pitäjään kuuluneella Degerön saarella harjoitettiin eräkalastusta jo keskiajalla. 1500-luvun asiakirjoissa Degerö mainitaan jo erillisenä kylänä. 1600-luvulla saarella oli kolme tilaa: *Holmgård*, *Uppby* ja *Turholm* (Tullisaari). 1800-luvun lopulta lähtien saaren tiloista alettiin erottaa pieniä asuntopalstoja. Niille helsinkiläiset rakensivat pääasiassa kesähuviloita, joskin saaren pohjoisosaan alkoi syntyä myös esikaupunkiasutusta. Valtioneuvosto julisti Degerön kylän, Turholman ykinäistalon ja Villingin saaret taajaväkiseksi yhdyskunnaksi 1922. Vuonna 1946 Laajasalosta tuli Helsingin 49. kaupunginosa.

- (1) **Tullisaaren puiston** ytimen muodostaa 1790-luvulla perustettu kartanonpuisto ja sitä parikymmentä vuotta nuorempi englantilaistyylinen romanttinen maisemapuisto. Sen toteutti kauppaneuvos Henrik Borgström, joka tunnetaan helsinkiläisen 1800-luvun puistokulttuurin kehittäjänä, mm. Kaivopuiston ja Eläintarhan puistojen perustajana. Merinäkyvät ovat umpeutumassa ja rantaruovikko on maankohoamisen myötä lisääntynyt. Puistoa ollaan palauttamassa 1800-luvun lopun asuun. *Kunnostustyöt rajoittavat nyt liikkumista puistoalueella.* Tullisaaren kartanon päärakennus paloi 1900-luvun puolivälissä. Alueella on säilynyt **kaksi** Theodor Deckerin suunnittelemaa 1880-luvun **nikkarityylistä huvilaa**. Niistä korkeammalla sijaitsevassa keltaruskeassa laulajatar Aino Ackté vietti kesäänsä. Nykyään rakennusta hallinnoi kaupungin kulttuuriasiankeskus, joka järjestää siellä konsertteja. Puistossa konsertoivat kesäöiden siivekkäät.
- (2) Tullisaaren alueella kasvaa monia valtakunnallisestikin merkittäviä puita. Rannalta löydät **Suomen paksuimman tervalepän**. Se on nykyään 5-haarainen. Sen ympärysmitta katkaistun haaran kanto poisluettuna oli yli 6 m. H. Borgströmin tien eteläpuolelta löytyy (*jalkaisin*) myös vanhoja **metsälehmuksia**, joista 20-runkoinen on tyvimitaltaan **Suomen paksuin**.
- (3) **Villa Idman**, Kaitalahdentie 3 valmistui 1906 Lars Sonckin piirustusten pohjalta.
- (4) **Kruunuvuorenlammelle** pääsee Päätien viimeisen talon vierestä lähtevää metsätietä pitkin. Luonnontilainen soistunut suolampi on eteläosiltaan nevarantaa, keskiosiltaan rämettä ja pohjoisosiltaan korpea. Lammen ja merenrannan välillä on 1900-luvun alun kesähuviloita.
- (5) *Varo autoja* Koirasaarentiellä! Risteyksestä 100 metriä länteen tien pohjoispuolella on **Schaumannin huvila**. Se rakennettiin 1870-luvulla kesäasumukseksi. Rakennuttaja oli August Schauman, *Hufvudstadsbladet*-sanomalehden perustaja. Nykyään talo on kaupungin omistuksessa.
- (6) Kohteen 6 editse metsään johtaa polku entisen **Stansvikin**

- hopeakaivoksen** kuiluille. Kaivos toimi 1700-luvun puolivälissä 1830-luvulle, päätuotteenaan rauta. Nykyään kaivos lähiympäristöineen on rauhoitettu luonnonsuojelualue.
- (7) **Entinen hopeakaivoksen työnjohtajan asunto** on 1780-luvulta.
 - (8) Koirasaarentien päässä oleva **öljysatama** perustettiin 1930-luvulla ja kasvoi nykyiseen yli 45 ha kokoonsa 1970-lukuun mennessä. Öljyvarastoja on myös rantakallioissa. (*Alueelle pääsy on kielletty.*)
 - (9) **Stansvikin kartano** on muodostettu 1798 isojaossa Degerön kartanon torpasta. Puinen ja rapattu 2-kerroksinen päärakennus valmistui 1804. Sen suunnittelijaksi arvellaan kartanon silloista omistajaa Fabian Kasmir Rosvallia, Viaporin meriupseeria. Pihapiirin Keltainen ja Punainen rakennus ovat lähes yhtä vanhoja. Kartanoon johtava tammiukuja on istutettu 1860-luvulla terhoista, jotka tuotiin Pariisin Fontainebleaun puistosta. Huomaa myös **Tahvonlahden** - joka nimi virallistettiin 1959 - rannan venevaja 1800-luvun alkupuolelta. Tahvonlahdenniemi on monipuolinen kokonaisuus villiä ja muokattua luontoa. Kartanoalue on tällä hetkellä ammattiyhdistyskäytössä, mutta yleinen kulku on siellä sallittua kuten myös kesäravintolan käyttö.
 - (10) **Laajasalon korkein huippu** kohoaa merenpinnasta 30 metriä ja sijaitsee Aake Pesosen puistossa, Patterimäellä maston luona. Viereisten II maailmansodan aikaisten ilmatorjuntatykkien jalustoilta on laajat näköalat merelle ja keskustaan.
 - (11) **Vuorilahden** rantakallioilla kannattaa jaloitella tai pulahtaa mereen. Rauhoitetut **Vuorilahdenpaadet** ovat vesilintujen suosiossa. Aidan jälkeen on 1901 valmistunut **kesähuvila**, jonka on suunnitellut arkkitehtikolmikko Gesselius-Lindgren-Saarinen. Seuraava huvilatontti itäänpäin on **Bergvik**. Sen päärakennus kukkulalla rannan tuntumassa on 1890-luvulta. Nykyään kiinteistö on kaupungin nuorisasiankeskuksen hallinnassa.
 - (12) Luonoltaan monipuolinen **Santahaminan** saari on ollut sotilaskäytössä vuodesta 1817 alkaen. (*Ei pääsyä.*) Kään-

- tösillan kupeesta on mukava seurata vilkasta veneliikennettä, erityisesti vanhoja purjelaivoja.
- (13) **Jollaksen räme** on luonnonsuojelualue. Lisätietoja ja liikkumisohjeita saa Hevossalmentien/Keulakuvantien risteyksen opastaulusta.
 - (14) Furuvikintien päässä on **kaksi 1880-luvun kesähuvilaa talousrakennuksineen**. Uimaranta on yleinen.
 - (15) **Matosaari** on mm. hieno näköalapaikka. Saarella on Kriminsodan aikaisia linnoitusrakenteita, jotka ovat muinaissuojelulain piirissä. **Matosaarentien** huviloista vanhimmat ovat 1900-luvun alusta.
 - (16) Myös **Jollaksen kartano** muodostettiin 1798 Degerön kartanon torpasta. Seuraavalta vuosisadalta ovat mm. puukujat, makasiini ja navetta. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1919 ja on nykyään ammattiyhdistyskäytössä.
 - (17) **Virepolun** päässä on tyypillinen viime vuosisadan vaihteen **kesäasunto**, joka on nykyään edustuskäytössä.
 - (18) Steinerilaiselle Snellman-korkeakoululle kuuluvat noin satavuotias **Svalvikin huvila** saunoineen, uusi luonnontekoisista materiaaleista tehty toimistorakennus, mm. seinät ovat savesta, sekä v. 1990 valmistunut **Taidetalo**.
 - (19) Hepokallion alue on yhtenäinen v. 1951-54 puuelementeistä tehty pientaloalue, joka on arkk. Toivo Jäntin suunnittelema.
 - (20) **Degerön kartanon** sisääntulokujana on Holmanmoisionpolun pohjoispää. Sisääntulon kohdalla on rauhoitettu **hopeapoppeli**. Kuusiaidan takana sijaitseva kartano on yksityiskäytössä. Päärakennus valmistui 1818 ja matalammat siivet 1850-luvulla. Talous- ym. rakennuksia on rantaan johtavan tien varrella.
 - (21) Humalniementien itäpään asuinhuviila on viime vuosisadan vaihteesta. Kaupungin omistukseen v. 1980 pääosin siirtyneen **Vartiosaaren** rannoilla on 1900-luvun alun kesähuviloita.
 - (22) **Laajasalon eli Degerön kanava** valmistui 1874 erottaen **Tammisaloon**. Paljon aiemmin kohdalla oli ollut salmi, joka maankohoamisen myötä oli umpeutunut.